

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De case study als methode van onderzoek naar besluitvormingsprocessen; een methodologische beschouwing

Hart, H. 't

Citation

Hart, H. &apos. (1985). De case study als methode van onderzoek naar besluitvormingsprocessen; een methodologische beschouwing. *Acta Politica*, 20: 1985(4), 477-487. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3452559>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3452559>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

2. Samuel Scheffler, 'Ergo: Less Ego', in: *The Times Literary Supplement*, May 4, 1984.
3. Parfit, p. 194.
4. p. 130.
5. See Parfit, p. 402.
6. One might of course try to resolve it in various ways, for example by the use of tense-logic.
7. p. 361.
8. Simply in the sense that this policy choice is a necessary condition of their existence (together of course with countless other factors).
9. p. 364.
10. The question is in fact rather complicated, if it is taken to concern the principle of inter-generational justice. The future people might enjoy a better life than us, even if they possess fewer natural resources, because a more advanced technology enables them to make more efficient use of the limited raw materials available – though not such a good life as they would have had if we had chosen for conservation. Should we perhaps 'means-test' future generations?
11. p. 451.
12. p. 452.
13. p. 16.
14. p. 19.
15. pp. 444-5.
16. See H. Reiss (ed.), *Kant's Political Writings*, Cambridge U.P., Cambridge, 1977, p. 119.
17. See Parfit, pp. 62-65.

De case-study als methode van onderzoek naar besluitvormingsprocessen; een methodologische beschouwing

H. 't Hart

Naar aanleiding van: Prof. dr. U. Rosenthal, **Rampen, rellen, gijzelingen – Crisisbesluitvorming in Nederland**. De Bataafse Leeuw, Amsterdam/Dieren 1984, 592 p.

Inleiding

In dit artikel wordt ingegaan op de door Rosenthal in zijn studie gevolgde methode. Het is een kritische beschouwing. Voorop zij gesteld dat het boek in velerlei opzicht imposant is en interessante gezichtspunten biedt. De kritiek is dan ook niet bedoeld om het werk af te breken maar poogt aan te geven hoe verder gebouwd zou kunnen worden.

Rosenthal geeft in zijn boek een beschrijving van een aantal grootschalige naoorlogse crisissituaties. Vooral de besluitvormingsprocessen worden erin aan de orde gesteld. Het bevat zeven case-studies. Het gebruik van het woord 'case-study' duidt erop dat niet volstaan wordt met een overzicht van de besluitvormingsprocessen tijdens de crises maar dat aan de gebeurtenissen conclusies worden verbonden met een algemeen karakter. Een dergelijke opzet onderscheidt zich van een historische studie door een aantal kenmerken:

1. de selectie van de gebeurtenissen wordt bepaald door de veronderstelde mogelijkheid zulke conclusies te trekken; in dit geval wordt een typologie van cases gehanteerd als 'theoretisch uitgangspunt voor een wetenschappelijk gefundeerde keuze' (p. 11);
2. de selectie en representatie van de informatie over de crises wordt geleid door de wens tot bepaalde generalisaties te komen;
3. de beschrijvingen van de afzonderlijke crises worden voorafgegaan door een probleemstelling en een theoretische beschouwing en gevolgd door de conclusies; leidraad bij dit alles is dat de geconstateerde verschijnselen als concretisering van algemene mechanismen worden beschouwd.

Achtereenvolgens zal deze beschouwing zich richten op:

1. de probleemstelling (hoofdstuk 1),
2. de methode (hoofdstukken 1 en 4),
3. de definitie en de typologie (hoofdstuk 2),
4. de theorieën (hoofdstuk 3),
5. de proposities (hoofdstuk 4),
6. de conclusies (hoofdstuk 12).

Gezien het karakter van deze bijdrage zal de nadruk liggen op de door Rosenthal gevolgde methode. Niet ingegaan zal worden op de beschrijvingen van de cases zelf in de hoofdstukken 4 t/m 11, al zal er wel illustratiemateriaal aan worden ontleend. Voor de lezer die Rosenthals boek niet tot zijn beschikking heeft, het zijn achtereenvolgens: de watersnoodramp van 1953, de gebeurtenissen in Amsterdam in 1966, het Nieuwmarktconflict, eveneens in Amsterdam in 1974 en 1975, de bezetting van het Maagdenhuis, het bestuurlijk centrum van de Universiteit van Amsterdam in 1969, het Dennendalconflict in 1973 en 1974, de gijzelingsacties in Wijster en Amsterdam in december 1973 en de gijzelingsacties in De Punt en Bovensmilde in mei en juni 1977.

De probleemstelling

Het inleidende hoofdstuk van het boek is uiterst summier. Dat is niet het gevolg van het ontbreken van een leidende gedachte. Eerder lijkt het erop dat de schrijver na zoveel jaren onderzoek het stramien van zijn studie vanzelfsprekend vindt. Het blijkt Rosenthal te gaan om het vinden van empirische evidentie voor een 14-tal proposities. Deze proposities zijn zo geformuleerd dat er gemakkelijk aanbevelingen uit af te leiden zijn. Ze zijn algemeen. Zó algemeen dat ze niet alleen geacht worden betrekking te hebben op meer dan een crisissituatie maar eigenlijk op de meeste, zo niet alle, ongeacht het type waarbij de schrijver ze tevoren heeft ingedeeld. Het formuleren van *aanbevelingen* duidt op een kenmerkend principe van de studie, er wordt verondersteld dat besluitvorming ertoe dient om de crisis te bezweren. De kwaliteit van de besluitvorming kan worden beoordeeld via de afweging van de mate waarin dit doel door besluiten wordt bereikt en de kosten die daarvoor moeten worden gemaakt (p. 37). We zullen nog zien wat als een bezwering van de crisis kan gelden. Duidelijk is het normatieve karakter van de studie.

De methode: de weergave van verschijnselen

Men kan historische gebeurtenissen natuurlijk onderzoeken, zonder de pretentie te hebben algemeen geldende uitspraken aan de beschreven processen te ontleen. Vaak ziet men dat dan toch generaliserende termen worden gebruikt voor bepaalde aspecten of verklaringen worden gezocht in oorzaak-gevolgrelaties met een meer algemeen karakter. Rosenthal wil juist generaliseren. Selectie en presentatie van feiten zijn daar uitdrukkelijk op gericht. Een in dit verband relevante valkuil in de case-study-methode is de volgende: de algemene terminologie waarin de feiten worden gepresenteerd, zeker als die positief of negatief geladen is, impliceert dat verklaringen en aanbevelingen al in de feitenweergave zijn ingebouwd. Een voorbeeld vinden we op p. 139, waar sprake is van 'het autoritairisme en formalisme binnen het Amsterdamse politieapparaat'. Daarmee:

- zondert Rosenthal bepaalde onderdelen van de gang van zaken bij de Amsterdamse politie af,
- veronderstelt hij dat de lezer zich er een voorstelling van kan maken, hoe het bij de politie toegaat,
- voert hij geen empirische ondersteuning aan van de typering van de gang van zaken,
- gebruikt hij waardegeladen termen, die een negatief oordeel over de politie inhouden (men zou ook kunnen zeggen: 'Binnen het Amsterdamse politieapparaat waren bevoegdheden en verantwoordelijkheden duidelijk bepaald', op grond van dezelfde feiten),
- ontleent hij aan deze typering een verklaringsgrond voor de gebeurtenissen bij de bouwvakrellen.

N.B. Bij de beschrijving van de gebeurtenissen zelf worden wel staaltjes gegeven van formalisme en autoritairisme. Dat bewijst nog niet dat deze typering ook tevoren gold. Uit de proposities is af te leiden dat autoritairisme en formalisme kenmerkend zijn voor besluitvorming tijdens crises. De weg van begripsontwikkeling via definiëring, operationalisering en meting naar vergelijking is hier door Rosenthal wel zeer kort gemaakt. Een eerste gevaar van case-studies is het zodanig weergeven van feiten dat conclusies al in de weergegeven feiten besloten liggen. Iets minder kort is die weg als wel empirische evidentie wordt aangevoerd voor een bewering: 'Bij de Nederlandse Spoorwegen was men getroffen door het gebrek aan bereidheid bij de besluitvormers spoorwegtechnische adviezen ernstig op te vatten. Men klaagde ook over de geringe ontvankelijkheid van de militaire adviseurs voor spoorwegtechnische suggesties: "treintje spelen" (noot 211) (p. 442). Noot 211 luidt dan: 'Respondenten Nederlandse Spoorwegen'. Dit vinden we bij propositie 3: 'In crises worden adviseurs

bij het nemen van beslissingen betrokken'. Voorbeelden van adviseurs naar wie wel wordt geluisterd worden ook gegeven. Noodzakelijkerwijs is er een selectie uit het geheel van gebeurtenissen die zich in een crisisperiode voordoen. Deze selectie wordt geleid door hetgeen als kenmerkend geldt voor hetgeen in de proposities wordt beweerd. Een tweede gevaar van case-studies is dat men feiten zodanig selecteert, weergeeft en interpreteert dat ondersteunende evidentie voor beweringen groter lijkt dan falsifiërende. Deze fout wordt overigens niet alleen gemaakt door onderzoekers die case-studies verrichten. In dit geval heeft de schrijver zich op twee manieren geïmmuniseerd tegen dit gevaar. Ook als sommige adviezen in de wind worden geslagen is het gestelde waar. Dat geldt eveneens als de stelling een bijzonder geval is van: 'Bij het nemen van beslissingen worden adviseurs betrokken'. Wel stelt de schrijver in het algemeen dat de 'beschreven processen zich in sterkere mate voordoen in crisissituaties dan in andere omstandigheden' (p. 53). De case-study-methode maakt echter een kwantitatieve vergelijking tussen crisisbeslissingen en andere onmogelijk. Noot 14 waarnaar op dezelfde bladzijde wordt verwezen, geeft de essentie van de gevolgde methode weer: 'Met deze benadering wordt plausibiliteit verkozen boven falsifieerbaarheid' (p. 70). Wat betekent 'plausibiliteit'? Een redenering wordt als plausibel beoordeeld als zij logisch is en als er empirische ondersteuning voor wordt aangedragen. Plausibiliteit veronderstelt communicatie: de ontvanger van de boodschap moet (voorlopig) overtuigd zijn dat iets zo kan zijn gegaan als de zender weergeeft en dat de verklaring die hij geeft een mogelijke is. Bevorderend daarvoor is:

- het gestelde komt overeen met eigen ervaringen en interpretaties en met wat men van anderen vernomen heeft,
- het gestelde komt overeen met eigen vooroordelen,
- het gestelde wekt positieve gevoelens op,
- men heeft vertrouwen in degene die het zegt.

Duidelijker maar niet anders dan bij andere vormen van onderzoek treden de aspecten naar voren van het communicatieproces dat tussen onderzoeker en forum plaatsvindt. De onderzoeker beschikt in vergelijking met zijn publiek over zoveel meer informatie over de weg die tot zijn conclusies heeft geleid, dat van 'machtsvrije discussie' in de zin van Habermas geen sprake is. Juist in zo'n geval zou een stelregel moeten zijn dat de onderzoeker naarstig speurt naar tegenvoorbeelden en van de resultaten van dit zoeken verslag doet. Replicatie van het onderzoek is immers niet mogelijk. Een dergelijke regel vinden we ook in de onderzoeksstrategieën die worden gebezigd in de symbolisch-interactionistische traditie (Wester, 1984, p. 67).

De methode: de selectie van cases

Er is nog een vorm van selectie die aandacht behoeft: de selectie van de cases zelf. Deze berust op een typologie die op grond van theoretische overwegingen tot stand kwam. Voorts speelt de beschikbaarheid van gegevens een rol en tenslotte bij zes van de zeven gevallen de mogelijkheid tot paarsgewijs vergelijken. In steekproeftermen spreken we van een gerichte keuze. We zouden ook een gestratificeerde steekproef kunnen trekken. Op p. 33 vinden we een tabel die we kunnen beschouwen als een verdeling van de populatie in strata. Zouden we de internationale crises buiten beschouwing laten, dan zijn er 64 cellen voor 62 cases, in een bijlage genoemd. Besluiten we, zoals de schrijver doet, ons tot 5 cellen te beperken, dan is het nog zeer waarschijnlijk dat een gestratificeerde kanssteekproef in ieder geval cases zou hebben opgeleverd die ook nu genomen zijn. Deze selectie kan dus een vergelijking met andere wetenschappelijk aanvaarde selectiemechanismen doorstaan. Problemen voor generalisatie zijn:

- de geringe omvang van de steekproef, in verhouding tot het grote aantal aspecten dat in beschouwing wordt genomen,
- de wens van de onderzoeker de geldigheid van zijn resultaten uit te strekken tot toekomstige situaties.

Wat dit laatste probleem betreft bevindt de onderzoeker zich in het gezelschap van bijna alle sociale wetenschappers die beleidsrelevantie van hun onderzoeksactiviteiten nastreven: wat in de onderzochte periode waar was behoeft in een andere periode nog niet te gelden.

Wat het eerste probleem betreft is het goed om ons te herinneren waarom we een steekproef trekken. Zouden wetmatigheden in de sociale wetenschappen zodanig zijn dat ze voor alle gevallen gelden, dan zouden we aan een geval genoeg hebben (Philipsen, 1969). Een kleine steekproef voldoet als een groot deel van de populatie in de steekproef terecht komt. Dat is hier het geval, maar dan hebben we het over de concrete populatie van crises binnen het gekozen tijdsbestek. Beschouwen we die weer als een steekproef uit een hypothetische populatie van crises die hebben plaatsgevonden of nog zullen plaatsvinden, dan blijft de geringe omvang een probleem.

Een kleine steekproef voldoet ook als uitspraken voor (bijna) alle elementen van de steekproef geldig zijn, ondanks de heterogeniteit ervan. Hierop heeft Rosenthal kennelijk gemikt. Er is een aantal mogelijkheden om de kans op uitspraken die voor (bijna) alle gevallen gelden, te vergroten. De eerste is om uitspraken zo algemeen te formuleren dat een diversiteit van verschijnselen eronder begrepen kan worden. De al genoemde uitspraak: 'In crises worden adviseurs bij het nemen van beslissingen betrok-

ken' is een voorbeeld. Ten *tweede* kan de selectie, de interpretatie en de presentatie van de feiten in de hand werken dat alle evidentie in dezelfde richting lijkt te wijzen; wij spraken daarover. Ten *derde* kan men de uitspraken zelf, in het licht van de verzamelde informatie, een nadere betekenis geven. Zo luidt propositie 2: 'In crisissituaties worden formele regels minder scherp nageleefd' (p. 55). Zowel bij de februariramp als bij 'Amsterdam '66' is er juist sprake van een overdreven vasthouden aan formele regels. Dus heet het: 'formalisme is te beschouwen als een afwijking van de formele regels in een organisatie' (p. 176). Beter ware het de propositie bij te stellen en na te gaan onder welke omstandigheden men zich vastklampt aan formele regels en wanneer men ze doorbreekt. Dat is wellicht ook een kwestie van fase: ook de bevolking in de februariramp klampte zich vast aan ingeslepen gewoontes in het begin. Zo herinner ik mij uit het boek van Ellemers (1956) over die ramp het verhaal van iemand die aan het water ontsnapte via de deur van een vertrek die altijd werd gebruikt en niet via die welke het dichtst in de buurt was. In hetzelfde boek vinden we het voorbeeld van iemand die telkens als het eb was de vloer begon te dweilen.

Er is niets tegen gedurende het onderzoek proposities te veranderen en te verfijnen. Evenmin is er iets tegen het invoeren van nieuwe proposities en het specificeren van de omstandigheden waaronder ze gelden. Een dergelijke strategie sluit aan bij wat Cachet en Valkenburgh (1973) voor crisisonderzoek voorstellen. Deze schrijvers sluiten op hun beurt aan bij Glaser en Strauss (1968), die een symbolisch-interactionistische benadering voorstaan (zie ook Wester, 1984).

De definitie en de typologie

Een crisis is 'een ernstige bedreiging van de basisstructuren of van de fundamentele waarden en normen van een sociaal systeem, welke bij een geringe beslissingstijd en bij een hoge mate van onzekerheid noopt tot het nemen van kritieke beslissingen' (p. 25).

Hadden we het hierboven over een populatie van crises, waaruit een gerichte keuze wordt gedaan, hier wordt die populatie gedefinieerd. Ook aan een studie, gebaseerd op case-studies, mag de eis worden gesteld dat een definitie van de populatie operationeel wordt gemaakt en dat zo'n operationalisatie wordt beschreven. De opsomming van crises in Appendix A (p. 545 e.v.) kan toch niet anders dan berusten op een impliciete operationele definitie, waarin begrippen als 'basisstructuren' en 'sociaal systeem' concrete inhoud hebben gekregen. Opmerkelijk is het woord

'noopt'. Het duidt op een oorzaak en gevolg relatie, terwijl het toch de overheid zelf is die bepaalt of een beslissing wel of niet wordt genomen. Dit geeft het schema op p. 22 ook aan. Het onderzoek naar 'non decisions' in crisissituaties wordt op deze wijze uitgesloten. Het genoemde schema geeft daarom jammer genoeg nauwelijks richting aan het onderzoek.

Andere indelingscriteria spelen wel een rol. Deze zijn vooral gebaseerd op een benadering in termen van *systemen*, waarover wij nog komen te spreken. Hier alleen iets over het onderscheid tussen een directe en een indirecte bedreiging van de besluitvorming (p. 18). Een natuurramp geldt als een indirecte, een opstand als een rechtstreekse bedreiging. Opmerkelijk is dat geen onderscheid wordt gemaakt tussen crises waarbij de legitimiteit van (beslissingen van) het regime in het geding is en die waarin binnen het regime een crisis ontstaat. Te denken valt aan paleisrevoluties, regeringscrises en dergelijke (wel genoemd op p. 549). Wellicht is dat het gevolg van een nog geringe ontwikkeling van een gefundeerde theorie.

De theorieën

In hoofdstuk 3 worden besluitvormingstheorieën behandeld en vervolgens wordt daaruit een keuze gemaakt. Rosenthal heeft een voorkeur voor de 'Theorie van de bevredigende oplossing' van Herbert Simon (1957). Nu lijkt voor beslissingen onder tijdsdruk inderdaad een procedure aangewezen waarin niet alle mogelijke alternatieven worden afgewogen en waarbij niet verder wordt gezocht als een bevredigende oplossing is gevonden. Toch zou het interessant zijn om systematisch rivaliserende veronderstellingen, af te leiden uit de theorieën, in concrete gevallen te onderzoeken. Daarbij zou bekeken moeten worden of verschillende beslissingsprocedures niet gelden voor verschillende fasen van een crisis. Er is veel gedaan aan theorievorming en onderzoek inzake het keuzeprocess bij beslissingen. In de politicologie is in ons land gebruik gemaakt van zulke theorieën door Bronner en De Hoog (1978) voor het kiezersgedrag. Integratie daarvan in theorie en onderzoek van overheidsbesluiten zou de verklaringskracht ervan kunnen vergroten. Ook nu geldt echter: hoe preciezer de uit theorieën af te leiden verwachtingen, hoe moeilijker ze met behulp van de case-study-methode te onderzoeken zijn. Een crisis wordt door Rosenthal gezien als een bedreiging van een sociaal *systeem*. De systeembenadering neemt in het boek een centrale plaats in. De aantrekkelijkheid van deze benadering in de politicologie en in de bestuurskunde is begrijpelijk. Men kan immers de besluitvormers in een model van het systeem een plaats geven en tevens aanduiden welke beïnvloedingsmogelijkheden zij in pro-

cessen hebben. Zo'n benadering is echter alleen vruchtbaar als men precies weet wat onder een systeem verstaan moet worden. Het systeem moet worden onderscheiden van andere systemen en er moet een interne differentiatie worden aangegeven.

Rosenthal somt een groot aantal systemen op zonder ze onderling af te grenzen en wederzijdse relaties aan te geven. Er is sprake van een *structureel* en een *cultureel systeem* (p. 16). Het *bestaande sociaal systeem* (p. 17), *verschillende sociale systemen* (p. 17): nationale samenlevingen, regio's, lokale eenheden en dergelijke... organisaties en andere sociale categorieën..., het *ecologische, culturele, economische of demografische systeem*, (worden bedreigd, welke bedreiging) een oplossing van het *politieke systeem* vraagt of er is sprake van een rechtstreekse bedreiging van het politieke systeem (p. 18).

Wat behoort tot een systeem, hoe is de relatie tot andere systemen, is er sprake van deelsystemen, is het nuttig bepaalde aspecten van een sociaal systeem: de besluitvorming, de waarden en normen, de ruimtelijke organisatie enzovoort als systemen te beschrijven? Als geconcludeerd wordt dat het functioneren van het politieke systeem door aantasting van het sociale systeem ernstig wordt bedreigd, kan men dan niet beter zeggen dat de besluitvorming in een sociaal systeem ernstig wordt bedreigd door de crisis? We zien dus dat een sociaal systeem *niet als zodanig bestaat* maar een *abstractie* is, geconstrueerd door een onderzoeker om *ordering* te brengen in wat hij waarneemt. *Processen* zijn ook zulke abstracties. Als we zeggen dat het referentiekader voor een reactie van het systeem is het *voortbestaan* van het bestaande sociale systeem, dan kunnen we dat op twee manieren opvatten:

1. de politieke elite ziet dat het systeem in gevaar is en vindt dus dat er maatregelen genomen moeten worden om de crisis te bezweren;
2. er zijn systeem-inherente krachten die gericht zijn op behoud van het systeem.

Ad 1. Het eerste is onmogelijk aangezien 'het systeem' een abstractie van de onderzoeker is. De politieke elite ziet dat lijf en goederen worden bedreigd, dat er een bankroet dreigt, dat de openbare orde gevaar loopt of dat er een revolutie los zal barsten die haar de kop kan kosten maar niet dat het systeem wordt bedreigd. Men kan andere abstracta hanteren, zoals 'het land' of 'de democratie', hetgeen bijvoorbeeld bij de Nieuwmarktrellen gebeurde, maar dan gebruikt men labels voor een samenstel van normen en waarden. Verschillende besluitvormers hebben verschillende posities, verschillende relaties, hun handelen wordt geleid door verschillende doeleinden en verschillende normen. Zij zullen derhalve in een crisis een verschillende inbreng hebben, waarbij hun handelen wordt geleid door verschillende inzichten in doeleinden en middelen. De inbreng kan maar

hoeft niet met de inbreng van een ander te conflicteren: er is een taakverdeling. Wil men een systeem in crisis bestuderen, dan zal men nauwkeurig posities en relaties in kaart moeten brengen: de structuur van het systeem. En men zal moeten nagaan hoe processen worden geleid door waarden en normen.

Ad 2. Veel interessanter is het voor een onderzoeker om na te gaan of het samenstel van processen dat door de besluitvorming op gang wordt gebracht, al of niet in staat is de crisis van het systeem af te wenden: heeft het sociale systeem net als een ecologisch systeem een zelfregenererend vermogen?

Daarmee stuiten we echter op een volgend probleem: een systeem is nooit in rust. Niet alleen de waarden en normen die processen leiden maar ook de structuur is in voortdurende verandering. Stabiliteit en evenwicht zijn relatief. *Elk proces verandert de structuur*, en zeker elke crisis. Wanneer houdt een systeem op te bestaan en wanneer is er sprake van een structurele verandering van het systeem? De aangerode crises zijn niet van de orde van de Franse of Russische revolutie. Is het voortbestaan van het sociale (en/of politieke) systeem wel in gevaar geweest? Dachten de besluitvormers dat Nederland, de economie, de democratie of iets dergelijks de crisis niet zou overleven? Denkt de onderzoeker dat dat gevaar erin zat? Zulke crises kunnen ook wel gezien worden als een welkome gelegenheid om orde op zaken te stellen of de eigen positie te verbeteren. Met een definitie in termen van het voortbestaan van het systeem komen we er dus niet. Beter is het te spreken van weerstanden tegen niet geplande, plotselinge veranderingen in waarden en normen of in structuren binnen een samenleving.

Samenvattend: afgrenzing, interne differentiatie en dynamiek van het systeem moeten nauwkeurig worden geoperationaliseerd.

De proposities

Er is geen duidelijke relatie tussen theorieën, typologieën en proposities. Wel worden overwegingen genoemd om proposities te kiezen maar deze overwegingen vloeien niet allemaal ondubbelzinnig voort uit de theorieën. Er is ook geen ondubbelzinnige verbinding tussen overwegingen en proposities. De proposities zelf sluiten elkaar niet uit. Dat is niet erg, maar dan zou men verwachten dat de systematiek ervan duidelijk uiteengezet zou worden.

De proposities 9 tot en met 12 worden psychologisch genoemd. Zij hebben betrekking op de blikvernaauwing van de besluitvormers, zowel wat betreft het tijdspectief als wat betreft de definiëring van de situatie,

eerste waarschijnlijker dan het tweede. De kans op een positief effect hangt echter af van de relatie tussen onderzoek en besluitvorming. Beleidsgericht wetenschappelijk onderzoek kan niet volstaan met het deponeren van een rapport op de bestuurstafel. De spanning tussen de relevantie van aanbevelingen voor de toekomst en uitspraken, betrekking hebbend op het verleden, kan worden verminderd als blijkt dat het volgen van die aanbevelingen ook leidt tot het gestelde doel. De systematische evaluatie van wat er met de aanbevelingen gebeurt, dient dan ook deel uit te maken van het onderzoek. Bovendien geldt dat de besluitvormers een forum vormen, naast het wetenschappelijke forum. Als zij de bevindingen plausibel achten, in het licht van hun ervaring met de problematiek, dan is de kans op geldigheid van de uitspraken groter dan wanneer dat niet het geval is, ongeacht de genade die de resultaten in het wetenschappelijk oog kunnen vinden. Mijn beschouwing van de case-study-methode is zelf gebaseerd op maar één case. In dit geval kan de lezer zelf kennis nemen van het boek en op grond van zijn eigen ervaring uitmaken of mijn conclusies hout snijden. Samenvattend komen die erop neer dat zulk onderzoek grote waarde kan hebben voor het ontwikkelen van een hecht gefundeerde theorie. Dit proces wordt bevorderd door de bereidheid uitspraken bij te stellen en te verfijnen op grond van informatie en de nieuwe uitspraken te toetsen op grond van een heranalyse van de zelfde en een analyse van nieuwe cases. Kijken over de grenzen van de eigen discipline heen werkt eveneens bevorderend.

Literatuur

- Bronner, A.E., en R. de Hoog, *Politieke voorkeur: Oordelen en beslissen* (diss.), Amsterdam 1978.
- Cachet, A., en P. Valkenburgh, *Diagnostisch crisisonderzoek, Verslag van een methodologisch experiment*, Alphen aan den Rijn: Samsom, 1973.
- Ellemers, J.E., *De Februariramp, Sociologie van een samenleving in nood*, Assen: Van Gorcum, 1956.
- Glaser, B.G., en A.L. Strauss, *The discovery of grounded theory*, Weidenfeld & Nicolson, 1968.
- Janis, I.L., *Victims of group think: A psychological study of foreign policy decisions and fiascoes*, Boston: Houghton Mifflin, 1972.
- Janis, I.L., en L. Mann, *Decision making: A psychological analysis of conflict, choice and commitment*, New York: Free Press, 1977.
- Philipsen, H., *Steekproeven* (oratie), Leiden 1969.
- Simon, H.A., *Models of man*, New York: Wiley, 1957.
- Wester, F.P.J., *De gefundeerde theoriebenadering, Een strategie voor kwalitatief onderzoek* (diss.), Nijmegen 1984.

'groupthink' (Janis, 1972, Janis en Mann, 1977). Ook bij het inschatten van eigen mogelijkheden en die van anderen kan vertekening optreden. In crises nemen allen die eraan onderhevig zijn beslissingen. Het aantal personen dat de gevolgen van de besluitvorming ondervindt moge verschillen. Sommige beslissingen zullen we politieke of bestuurlijke beslissingen noemen, andere niet. Een dergelijke benoeming verandert niet de (sociaal-)psychologische mechanismen die aan zulke beslissingen ten grondslag liggen. Het zoeken van steun bij adviseurs en de neiging hun de beslissingen over te laten (propositie 3) is ook een sociaal-psychologisch verschijnsel, evenals het voorkomen van bureaupolitieke conflicten (propositie 4) en het besteden van beslissingstijd aan informatievergaring (propositie 7). Sociaal-psychologen zullen geneigd zijn zulke verschijnselen terug te voeren op normzoekend gedrag, conflictregulering en het aanvaarden, respectievelijk vermijden van leiderschapsrollen. Theorieën uit andere disciplines kunnen dus structuur geven aan de verzameling proposities. Hun onderzoeksresultaten kunnen de evidentie ervoor vermeerderen.

Terugkerend naar de waarde van case-studies: als proposities, afgeleid uit wetenschappelijke uitspraken die in andere disciplines veelvuldig bevestiging hebben gevonden, opnieuw worden bevestigd, dan is de 'plausibiliteit' voor bevindingen groot, ook al is het aantal cases waarop ditmaal de conclusies zijn gebaseerd, gering. Onderzoekingen betrekking hebbend op eenzelfde uitspraak kunnen worden gezien als een steekproef van alle mogelijke onderzoekingen, betreffende die uitspraak. In dit geval gaat het om een 'sneeuwbal'-steekproef: er wordt telkens een element aan toegevoegd.

De conclusies

De wens van bestuurskundigen om beleidsrelevant onderzoek te doen is begrijpelijk. Kun je op grond van een globale historische analyse van een beperkt aantal cases met een onvolkomen theoretisch raamwerk, met een gebrekkige operationalisering en grove proporties al aanbevelingen doen voor crisisbeheersing in de toekomst? In weerwil van de negatieve formuleringen in de vorige zin, acht ik, zoals ik in het begin heb gesteld, het boek indrukwekkend als neerslag van een onderzoeksprogramma dat, blijkens de conclusies, nog niet als afgesloten kan worden beschouwd. Een aantal uitspraken is wel degelijk plausibel, mede op grond van resultaten uit andere disciplines. Ik vind het zinvol dat besluitvormers in crisissituaties kennis hebben van het boek. Onvolledige informatie kan beter zijn dan in het geheel geen informatie, maar ook slechter. In dit geval lijkt mij het